

תכנון ובנייה של מרחבי משחק ופעילות בשיתוף הילדים

ד"ר דיאנה אלדרוקי פינוס, מדריכה ארצית למדע וטכנולוגיה, אגף לחינוך קדם יסודי

"הצורך להיות פעיל - ולא חשוב בעזרת איזה מרכיב או מרכיבים - איננו גורם סביבתי אלא גורם מולד", (גדעון לוי, להבין משחקי ילדים).

ילדים פעילים בסביבתם. הם בונים לעצמם סביבות משחק ופעילות פרי דמיונם ולמטרות המשחק שלהם. כיצד נוכל להרחיב את הצורך של הילדים להיות פעילים בבניית סביבת הגן? כיצד נוכל לסמוך על הילדים ולאפשר להם לקבל החלטות הקשורות לבניית מרחבים למשחק ופעילות? מה נדרש מגננות שרוצות להוביל תהליכים אלו בגן? במאמר זה אדגיש שלושה עקרונות שעומדים בבסיס יוזמות שגננות פיתחו תוך שיתוף ילדי הגן בבחירה, בתכנון ובבנייה של מרחבים למשחק ופעילות בגן. הדוגמאות מגיעות מגננות שהובילו יוזמות במסגרת השתלמויות סביב תהליכי תכנון בגן.

עקרונות לשיתוף הילדים בקבלת החלטות

1. עושר ומגוון של משאבים וחומרים לשימוש הילדים

סדנה עשירה, מושכת, מאורגנת בצורה אסתטית ונגישה, תאפשר לילדים בחירה והתנסות עם מגוון חומרים והיכרות עם תכונותיהם. יש חשיבות להוספת כלי עבודה ודרכי חיבור קשיחים וגמישים המתאימים לבניות שונות. הרעיונות לעבודה עם חומרי הסדנה עולים מתוך צרכים של הילדים, מהרצון לעבוד עם חומרים (מה אפשר לבנות עם חלקי העץ האלה?) או מאתגר שהגננת מציעה (האם אפשר לבנות צעצוע לשולחן המים?).

בונים בית מקרטון - בכניסה לגן של הגנת אביגיל אביזוהר מירושלים, הילדים בונים ומשפצים בית פרי דמיונם. ההצגה של בית זה בכניסה לגן והשלט המכריז – "בונים בית משותף באופן עצמאי, מתקנים ובונים" מחדד את מקומם של הילדים בייזום ובהובלה של בניית הבית. בניית הבית אינה נגמרת – הילדים מיוזמתם מוסיפים מרפסת ומעלית לפי צרכי המשחק שלהם.

מרכז פירוק ובנייה בחצר הגן - שני בנים בגן של דורית חזן בפרדס חנה החליטו שאחת הילדות היא מלכה ושצריך לבנות לה ארמון. הם תכננו את הארמון על דף נייר וניסו לבנות ארמון מהחומרים שהיו קיימים במרכז הפירוק והבנייה הקיים בחצר. (תמונה)

2. איתור הזדמנויות בשגרת הגן וזיהוי פעילות רלוונטית מחיי הילדים

הגנות שמשפחות ילדים ביוזמות שונות מגלות פתיחות, יכולת הקשבה ונכונות לסמוך על מסוגלותם של ילדים בהתמודדות עם תהליכים של תכנון ובנייה. ליווי תהליכים של תכנון ובנייה מצריך מהגנת להיות פתוחה לרצונות ולרעיונות של הילדים, להימנע מהגדרה של פתרון מראש ולתמוך בילדים בתהליך של בדיקה שלעתים מלווה בכישלונות. מצבים בשגרת הגן שיכולים להתפתח לתהליכי תיכון, משמעותיים עבור הילדים בתנאי שהגנת תזהה אותם כהזדמנויות: בנייה של סל למשחק, תיקון חור בשולחן המים, בנייה של מתקן לבקבוקי מים או פתרון לאיסוף כדורים בחצר.

בית לחתולים

היוזמה לבניית מחסה לחתולים רווחת בקרב גגנות המקדמות ערכים של החינוך הסביבתי. כך עינב מימוני, גגנת מירושלים, משתפת: "סיפרתי לילדים כי הלכתי בערב כשהיה מאוד קר וראיתי חתול שהולך בחוץ. אמרתי לילדים שלחתול לא היו בגדים ללבוש ולא בית, ושאלתי אותם מה אפשר לעשות כדי לעזור לחתול ולחתולים בכלל כאשר קר. הילדים מיד הציעו כי צריך לבנות להם בית או סוכה שיגנו עליהם. לשאלתי כיצד רצוי לבנות את הבית לחתולים, ענו הילדים שצריך מקום חם כדי שיוכלו לישון שם, כך שכדאי לשים בדים. ילד אחר אמר שצריך קיר מחוספס כדאי שהחתולים לא יהרסו את הרהיטים. הם אמרו שצריך חדר אוכל, חדר שירותים עם חול כדי שיעשו שם את הצרכים שלהם וחדר משחקים. לאחר דיון על החומרים הדרושים, התחילו הילדים לרפד את הכווננית הזאת בבדים; בצד אחר שמו את הכלים לאוכל ולשתייה, בהפרדה האחרת הכינו משחק לחתולים."

זמן נדנדה

בגן של טל בן דוד בהוד השרון, הילדים בגילי 3-4 הגדירו בעיה: הם אינם מספיקים להתנדנד בנדנדה בזמן החצר כי הילדים מתנדנדים בנדנדות במשך זמן רב מאוד. מכיוון שהם למדו על שעון חול והתנסו בבנייתו תוך בדיקה של חומרים שקופים ואטומים, גילוי המשפך וסינון החול, עלה הרעיון לבנות שעון חול שיאפשר ליותר ילדים להתנדנד בזמן החצר.

מכינים כדורסל

דנה תנא מירושלים זיהתה אצל הילדים רצון להתאמן בכדורסל כהרחבה לחוג שבו משתתפים הילדים בשעות אחר הצהריים. דנה מספרת: "מתוך הבנה עמוקה לצורך שלנו בצמצום צריכה ולשימוש חוזר בחומרים שסביבנו, וכן מתוך צורך אמיתי שעלה בגן מהילדים - רצונם לשכלל את משחק הכדורסל שבו הם מרבים לשחק בחצר - מצאתי לנכון לחבר בין שני התחומים בגן. מכיוון שלא היה סל בחצר הגן, הילדים נהגו להתאמן במסירות, קליעה לנקודה מסוימת בקיר, כדור ושאר מיומנויות המשחק מבלי שיהיה סל. מכיוון שראיתי עד כמה הם אוהבים את המשחק ורוצים להתאמן, הצעתי להם שנחשוב יחד כיצד ניתן לבנות סל בחצר. הילדים שמחו מאוד והתמסרו ברצון למשימה".

3. הצפה של מגוון של פתרונות לבעיה ורעיונות לבחירה בין ההצעות השונות

כיצד מעלים הצעות לפתרון ברמת ילדי הגן? ההגדרה של הבעיות והפתרונות היא מיומנות שמתפתחת עם הזמן. הצעות שילדים מעלים נבחנות על ידי ילדים נוספים. שיתוף הילדים בהצעה של רעיונות משלהם ובדיון על ההצעות של ילדים אחרים הוא בסיס לתהליך משמעותי עבור הילדים והזדמנות לפיתוח שיח מורחב ועבודת צוות.

שולחן חול שבור

פתרונות יכולים לבוא מהתנסות מוקדמת עם עושר של חומרים ומידע מוקדם. מדברי רותי יחזקאל מנהלת גן בירושלים: "אמרתי שיש לנו בעיה מפני ש"עולם הילד" שבחצר שבור ואני צריכה לבדוק כיצד לתקן אותו, כיצד נסתום את החורים. שאלתי: 'האם יש לכם רעיונות ילדים?' היו כמה רעיונות כמו: תדביקי עם דבק; ילד אחד הציע - דבק חם; היו שחשבו על פלסטלינה; אחרים הציעו לסתום עם עיתונים וחשבנו יחד מה יקרה לעיתונים כאשר נרטיב את החול. ואז אמר לי ילד: 'אני זוכר שבחג חנוכה לימדת אותנו להכין חרוזים חזקים מנסורת. אז נשתמש באותו חומר ונסתום את החורים'. נשארתי פעורת פה לשמע דברי החוכמה ולא האמנתי שילד כה צעיר יכול לפתור את הבעיה שאפילו אנו, כמבוגרים יצירתיים, לא חשבנו על פתרון כזה".

רגל לעגלה

שני טל, גננת מירושלים, מספרת: הילדים הביאו לתשומת לבי שעגלת הבקבוקים מתנדנדת

ואינה מאוזנת, מכיוון שלא מזמן נשבר הגלגל. נאלצנו למצוא פתרונות יצירתיים. לאחר מחשבה רבה ותכנון, עדיין לא נמצא פתרון סופי. הבעיה עדיין מטרידה את הילדים ובכל יום הם מנסים לחפש ולמצוא חפץ משוכלל שיכול להיות מתאים גם מבחינת הניידות וגם מבחינת

האיזון של העגלה. כך, החיפוש אחרי הפתרון הופך למשחק של הילדים.

מתלה לתחפושות

גננות שואלות מה קורה אחרי שכמה ילדים מתכננים את הדגם שלהם - כיצד בוחרים בין הצעות שונות לפתרון?

בגן של נטלי אוחנה בכרכור, הילדים בנו מתלה כדי להקל על הבחירה של התחפושת ליד מוקד התאטרון. הילדים הציעו מגוון של דגמים. נטלי שיתפה את הילדים בצורך לבחור את הדגם שאותו יבנו והילדים העלו הצעות שונות:

1. נערו בחירות דמוקרטיות,

2. ניקח את הדגם הכי נמוך כי לא נצליח לטפס גבוה,

3. כל אחד ייקח את החלק הכי טוב בדגם שלו ויביא אותו לדגם המשותף.

פתיחות הגנת אפשרה לילדים להיות שותפים מלאים בהחלטות בשלבים השונים במהלך התכנון והבנייה של מתלה התחפושות החדש.

לסיום, מילים של גנת שהזמינה את הילדים לבנות בית בובות:

"לדעתי, הילדים נהנו מאוד מתהליך העבודה. אנו נוטים לעתים למהר ולהגיע לתוצר, ופה הייתה לילדים הזדמנות אמיתית לראות ולהיות חלק מתהליך ארוך, שעדיין נמשך, של תכנון ובנייה. בית הבובות שהילדים יצרו משמעותי עבורם יותר מכל בית בובות קנוי או בית בובות שהייתי מביאה מוכן, מכיוון שכל אחד עשה משהו לטובת בית הבובות הזה. זה אושר גדול לראות את הילדים משחקים, מעמיקים ורוצים לחזור ולשחק שוב".

ילדים מזמנים סביבות משחק ולמידה

עלון מקוון לגנת

האגף לחינוך קדם יסודי, מנהל פדגוגי, משרד החינוך, תשע"ז